Wstęp

Kolejny tom „Średniowiecza Polskiego i Powszechnego", publikacji Zakładu Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, podobnie jak wcześniejsze, przynosi przegląd badań mediewistycznych prowadzonych nie tylko w ośrodku górnośląskim, ale także w innych centrach krajowych i zagranicznych.

Pracę otwiera artykuł młodego krakowskiego badacza Łukasza Nowackiego (Uniwersytet Jagielloński), dotyczący kwestii kultu św. Emeryka — jednego z ważnych świętych dynastii Arpadów — w późnośredniowiecznej Polsce. Z problematyką kościelną wiążą się jeszcze dwa teksty, a mianowicie: Anny Zajchowskiej (Uniwersytet Śląski), poświęcony historykowi dominikanów, magistrowi Franciszkowi Oczce i początkom reformy obserwanckiej w polskiej prowincji dominikanów, oraz Piotra Chomika (Uniwersytet Białostocki), który omówił początki monasteru ławryszewskiego koło Nowogródka (obecnie Białoruś) w Wielkim Księstwie Litewskim. Z dziejami Krakowa wiąże się natomiast obszerne i szczegółowo udokumentowane źródłami studium opisujące tamtejszy kościół Najświętszej Marii Panny, jego rolę i związki z tamtejszymi mieszczanami (od XIII do końca XIV wieku) — napisane przez Jerzego Rajmana (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie). Z kolei dziejów wczesnojagiellońskich dotyczą dwa artykuły. Pierwszy jest autorstwa Marcina Starzyńskiego (Uniwersytet Jagielloński) i opisuje wzmianki źródłowe związane z Litwą i Litwinami z okresu rządów Władysława Jagiełły (i Witolda), które zostały odnotowane w księgach rachunkowych średniowiecznego Krakowa. Drugi z tekstów, pióra Bożeny Czwojdrak (Uniwersytet Śląski), odnosi się do problemu istnienia stronnictwa królowej Zofii Holszańskiej. Autorka w niezwykle przekonujący sposób obala historiograficzne mity o dużej roli królowej na scenie politycznej za czasów życia jej męża Władysława Jagiełły.

Zwraca też uwagę na, nazwijmy to: „stopniowe", włączanie się Zofii do życia politycznego w latach późniejszych.

Trzy artykuły w niniejszym tomie wiążą się z kwestiami genealogicznymi przedstawicieli elit społeczeństwa średniowiecznego, a napisane zostały przez doktorantów Uniwersytetu Śląskiego. Damian Halmer przedstawił w interesujący sposób karierę mieszczanina z Głubczyc Henryka (Heinka) jako doradcy księcia opawsko-raciborskiego Mikołaja II Przemyślidy; Sławomir Kałuża ustalił „właściwego" Thomasa Ufforda, który był gościem zakonu krzyżackiego w 1331 roku; natomiast Łukasz Piątek starał się uściślić datę urodzenia Bolka II Małego, księcia świdnickiego.

Na łamach naszego rocznika tradycyjnie już gościmy historyków ukraińskich. Doświadczony lwowski badacz Leontij Wojtowycz (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy we Lwowie; Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki), poddając ponownej analizie liczne źródła, przedstawił w nowym świetle panowanie księcia halickiego Lwa Daniłowicza. Z kolei historyk młodszego pokolenia Oleg Odnorożenko (NAN Ukrainy, Charków) na podstawie badań sfragistycznych doszedł do wniosku, że na początku lat 30. XV wieku, w związku z ostrym konfliktem między Koroną Polską i Wielkim Księstwem Litewskim, doszło do „rozbratania heraldycznego". Wyrazem tego było zarzucenie przez niektórych bojarów litewskich herbów polskich i powrót do dawnych znaków sprzed 1413 roku. Historyków ukraińskich reprezentuje jeszcze dwoje doktorantów lwowskich. Pierwszy z nich, Jarosław Lysejko (Lwów), na podstawie źródeł sądowych charakteryzuje zajazdy i konflikty zbrojne między przedstawicielami szlachty sanockiej w XV wieku. Natomiast Marta Żuk (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy we Lwowie) szczegółowo omówiła badania numizmatyczne związane z działalnością na Rusi Halickiej Władysława Opolczyka, starając się na podstawie tych źródeł określić charakter władzy księcia na tych ziemiach. Tom zamyka dokument — do tej pory niepublikowany — opracowany przez pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego: księdza Władysława Piotra Wlaźlaka i Wiolettę Zawitkowską, a wystawiony przez króla Aleksandra Jagiellończyka dla sukienników wieluńskich w 1502 roku; był to transumpt przywileju króla Kazimierza Jagiellończyka z 1450 roku.

Jerzy Sperka, *Bożena Czwojdrak*